

Ocena instrumentów wspierania atrakcyjności inwestycyjnej przez przedsiębiorców podregionu chełmsko-zamojskiego

Piotr Zalewa

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Mariusz Sagan

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Bartosz Jóźwik

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Oleg Gorbaniuk

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Streszczenie: *Unia Europejska jest jednym z najlepiej rozwiniętych obszarów świata. Pomimo tego na obszarze Unii występuje głębokie regionalne zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego, a Lubelszczyzna wciąż pozostaje jednym z najuboższych regionów Wspólnoty. Jednym z celów polityki Unii Europejskiej jest zmniejszanie tychże różnic poprzez m.in. uczynienie regionów ubogich bardziej atrakcyjnymi dla inwestorów. Celem artykułu jest przedstawienie oceny instrumentów wspierania atrakcyjności inwestycyjnej dokonanej przez przedsiębiorców z regionu lubelskiego.*

Uwagi wprowadzające

Unia Europejska należy do najbogatszych, najbardziej rozwiniętych obszarów świata, jednak pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi nadal istnieją istotne różnice w poziomie rozwoju gospodarczego i jakości życia ich mieszkańców. Dysproporcje są szczególnie widoczne pomiędzy zamożnymi krajami tzw. starej Unii a państwami przyjętymi do wspólnoty w dwóch ostatnich fazach jej rozszerzenia, wśród których była także Polska. Jednym z celów polityki Unii Europejskiej jest próba zmniejszania tychże różnic, gdyż stanowią one istotną barierę dla kontynuowania procesów integracyjnych wewnątrz UE.

Dysproporcje w rozwoju społeczno-ekonomicznym występują także wewnątrz poszczególnych krajów będących członkami wspólnoty, dotyczy to również Polski. Wysoki poziom nierówności ekonomicznych i społecznych powoduje, że szereg instytucji ekonomicznych faworyzuje interesy grup wpływowych, co jest czynnikiem spowalniającym rozwój gospodarczy [Piotrowska 2009, s. 160]. Zmniejszanie różnic międzyregionalnych, niwelowanie wpływu najważniejszych niekorzystnych zjawisk oddziałujących na regionalne zróżnicowanie jakości życia ich mieszkańców jest celem realizowanej przez UE polityki spójności, w ramach której na rozwój infrastruktury, potencjału gospodarczego i ludzkiego kierowanych jest ponad 80% wszystkich środków z funduszy strukturalnych [*Wstęp do Funduszy...*].

Punktem odniesienia dla krajowej polityki społeczno-gospodarczej jest Narodowa Strategia Rozwoju Kraju na lata 2007–2015, której podstawowym celem jest podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców Polski, poszczególnych obywateli i rodzin. W ramach polityki spójności wyrównywanie szans i jakości życia jest wspierane m.in. przez tzw. krajowe programy operacyjne (Infrastruktura i Środowisko, Kapitał Ludzki, Innowacyjna Gospodarka czy też Rozwój Polski Wschodniej)¹.

¹ Szerzej na ten temat w: Z. Bajko, B. Jóźwik, M. Szewczak (2009): *Fundusze Unii Europejskiej w Polsce na lata 2007–2013*, Wyd. KUL, Lublin.

Nie zawsze jednak analiza ważnych z punktu widzenia jakości życia zjawisk na poziomie regionalnym pozwala na stworzenie prawdziwego obrazu rzeczywistości gospodarczej w danym regionie. W ramach pojedynczego regionu mogą funkcjonować obszary o bardzo zróżnicowanym poziomie życia czy też produkcji, zasadne jest zatem prowadzenie analizy pogłębionej na niższym niż regionalny poziomie².

Województwo lubelskie pod względem wytwarzanego PKB per capita zajmuje przedostatnie, piętnaste miejsce w Polsce. Region lubelski jest złożony z czterech podregionów: bialskiego, chełmsko-zamojskiego, lubelskiego i puławskiego. Pomędzy poszczególnymi podregionami Lubelszczyzny również występują zauważalne różnice w poziomie rozwoju gospodarczego. Podregion lubelski ma stosunkowo najlepiej rozwiniętą infrastrukturę gospodarczą, jest silnym ośrodkiem akademickim, ma też najwyższy w regionie poziom PKB. Na tle podregionu lubelskiego pozostałe trzy podregiony wypadają znacznie gorzej, mają rolniczy charakter i zwłaszcza bialski i chełmsko-zamojski pozostają peryferyjne w stosunku do głównych ośrodków gospodarczych kraju i to w nich przede wszystkim musi dokonać się głęboka restrukturyzacja gospodarcza, stanowią zatem ciekawy obiekt badawczy.

Chociaż źródła potencjalnego rozwoju gospodarczego każdego podregionu różnią się nieco od siebie, to w ogólnym ujęciu na PKB regionu wpływają czynniki ilościowe – kapitał i liczba roboczogodzin – oraz jakościowe: technologia, kapitał ludzki na zatrudnionego, instytucje i polityka gospodarcza [Gomułka 2008, s. 49]. Stąd jednym z kluczowych czynników wzrostu nadal pozostaje szeroko rozumiana przedsiębiorczość ludzka – umiejętność dostrzegania i wykorzystywania szans gospodarczych. Natomiast czynnikiem mającym istotny wpływ na przedsiębiorczość człowieka jest sprzyjające teście aktywności otoczenie biznesowe. Niniejsza publikacja stanowi przyczynek do odpowiedzi na pytanie, czy zdaniem przedsiębiorców zewnętrzne instrumenty wspierania przedsiębiorczości w podregionie chełmsko-zamojskim mogą stanowić podstawę do odwrócenia niekorzystnych zjawisk i tendencji rozwojowych widocznych w sposób szczególnie jaskrawy w tymże podregionie.

1. Charakterystyka podregionu chełmsko-zamojskiego

W 2007 r. produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w podregionie chełmsko-zamojskim wyniósł ok. 18,4 tys. zł i stanowił 88% regionalnego PKB na 1 mieszkańca (tab. 1). W podregionie tym wytworzono niecałe 60% średniego regionalnego PKB w Polsce, podczas gdy wartość ta liczona dla całego województwa wyniosła 67,7%. Głównym motorem wzrostu gospodarczego regionu był i jest nadal podregion lubelski, chociaż jego udział w strukturze tworzenia PKB zmniejszył się nieco w 2007 r. w porównaniu z 2000 r. na rzecz podregionu puławskiego i w mniejszym stopniu chełmsko-zamojskiego. Niestety, na tle całego kraju w żadnym oprócz lubelskiego podregionie Lubelszczyzny nie wytworzono więcej niż 60% średniej krajowej i relacja PKB podregionu w stosunku do średniego regionalnego PKB Polski pozostaje niemal niezmienna. Większość gmin podregionu chełmsko-zamojskiego ma niższy od średniej krajowej potencjał gospodarczy. Ponadto, w ciągu ostatnich pięciu lat zwiększał się on wolniej, niż wyniosła średnia dla Polski [Szlachta i inni 2009, s. 20–25].

Tab. 1. PKB na 1 mieszkańca w poszczególnych podregionach woj. lubelskiego

Jednostka terytorialna	PKB na 1 mieszkańca					
	PLN		Polska = 100% (w %)		województwo = 100% (w %)	
	2000	2007	2000	2007	2000	2007
Woj. lubelskie	13 620	20 913	70,0	67,7	100,0	100,0
Podregion bialski	11 858	18 205	60,9	59,0	87,1	87,0
Podregion chełmsko-zamojski	11 687	18 395	60,1	59,6	85,8	88,0
Podregion lubelski	17 901	26 265	92,0	85,1	131,4	125,6
Podregion puławski	11 223	18 187	57,7	58,9	82,4	87,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

² Przykładem może być woj. mazowieckie, gdzie w podregionie warszawskim w 2008 r. wytworzono PKB *per capita* w wysokości ponad 94 tys. zł, podczas gdy podregionie radomskim ponad czterokrotnie niższy (niecałe 22,3 tys. zł). Bezrobocie w podregionie warszawskim wynosiło w 2008 r. niecałe 2%, podczas gdy w radomskim – 20% (na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS).

Cechą charakterystyczną współczesnych państw rozwiniętych jest znaczący udział sektora usług i niski udział rolnictwa zarówno w tworzeniu dochodu narodowego, jak i w zatrudnieniu. Stąd jednym ze wskaźników charakteryzujących poziom rozwoju gospodarczego jest struktura zatrudnienia w podstawowych sektorach gospodarki: rolnictwie, przemyśle i usługach.

Podregion chełmsko-zamojski na tle pozostałych podregionów Lubelszczyzny charakteryzuje się najmniej korzystną z punktu widzenia nowoczesnej, opartej na wiedzy i usługach gospodarki strukturą zatrudnienia. W podregionie tym w 2008 r. w rolnictwie znajdowało zatrudnienie ponad 53% ogółu pracujących i w ciągu pięciu poprzedzających lat odsetek ten zmniejszył się jedynie o 2 punkty procentowe (tab. 2). W regionie wolniejszy odpływ ludzi z rolnictwa miał miejsce tylko w podregionie puławskim. Natomiast usługi dawały zatrudnienie 1/3 pracujących mieszkańców podregionu chełmsko-zamojskiego przy średniej krajowej wynoszącej 50,5%.

Tab. 2. Struktura zatrudnienia w podstawowych sektorach gospodarki w woj. lubelskim w 2008 r. (w %)

Dział gospodarki	Polska	Woj. lubelskie	Podregion			
			bialski	chełmsko-zamojski	lubelski	puławski
Rolnictwo	19,89	43,32	49,34	53,35	26,11	51,65
Przemysł	29,61	17,67	14,15	14,42	21,12	19,05
Usługi rynkowe	29,70	18,04	16,44	13,78	26,42	12,34
Usługi nierynkowe	20,81	20,97	20,08	18,45	26,35	16,95

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

Jednym z kluczowych elementów wpływających na poziom regionalnego PKB, a w szerszej perspektywie – na jakość życia ludności regionu – jest aktywność ekonomiczna jego mieszkańców. W podregionie chełmsko-lubelskim w 2008 r. liczba zarejestrowanych w systemie REGON podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców była najniższa w całym regionie lubelskim (tab. 3). Pewnym pocieszeniem jest fakt, że podregion chełmsko-zamojski charakteryzował się najwyższą po puławskim dynamiką wzrostu w latach 2003–2008.

Tab. 3. Podmioty zarejestrowane w REGON na 10 tys. ludności w poszczególnych podregionach woj. lubelskiego w 2003 r. i 2008 r.

Jednostka terytorialna	Liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON na 10 tys. ludności		
	2003	2008	dynamika (%)
Woj. lubelskie	707	715	101,13
Podregion bialski	608	614	100,99
Podregion chełmsko-zamojski	646	656	101,55
Podregion lubelski	852	847	99,41
Podregion puławski	641	665	103,74

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

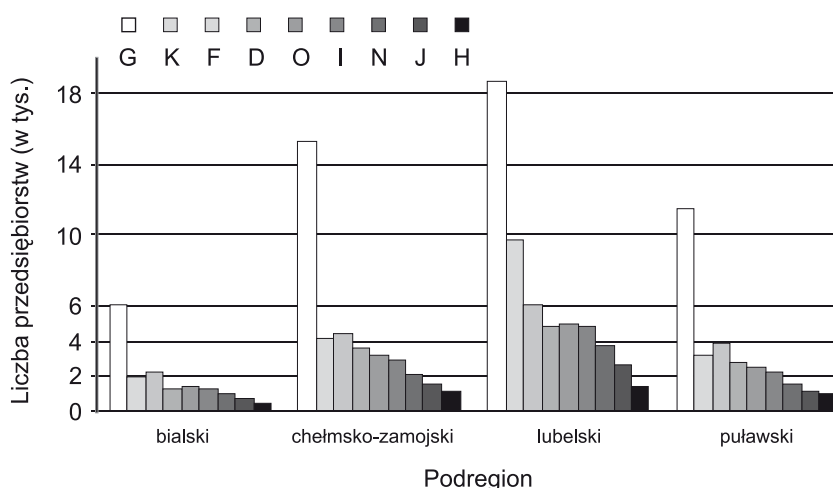
W 2008 r. w woj. lubelskim było zarejestrowanych prawie 155 tys. podmiotów gospodarczych, z tego ponad 27% w podregionie chełmsko-zamojskim. We wszystkich podregionach Lubelszczyzny z wyjątkiem podregionu lubelskiego liczba dużych podmiotów gospodarczych była niewielka (tab. 4). I chociaż motorem dobrze funkcjonującego kapitalizmu są małe i średnie przedsiębiorstwa, to duże podmioty gospodarcze są w stanie silnie oddziaływać na otoczenie, aktywizując lokalny mały i średni biznes. Tymczasem prawie 70% podmiotów woj. lubelskiego zatrudniających ponad 1000 osób znajduje się w podregionie lubelskim. Niestety, w podregionie chełmsko-zamojskim w 2008 r. w porównaniu z 2003 r. liczba podmiotów zatrudniających ponad 1000 osób zmniejszyła się z 10 do 4.

Tab. 4. Liczba podmiotów gospodarki narodowej według poziomu zatrudnienia w poszczególnych podregionach woj. lubelskiego w 2008 r.

Jednostka terytorialna	Ogółem	W tym według poziomu zatrudnienia				
		0–9	10–49	50–249	250–999	1000 i więcej
Woj. lubelskie	154 595	146 941	6 346	1 148	127	33
Podregion bialski	18 914	17 858	894	151	10	1
Podregion chełmsko-zamojski	42 624	40 440	1 846	306	28	4
Podregion lubelski	60 408	57 625	2 223	471	66	23
Podregion puławski	32 649	31 018	1 383	220	23	5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

W 2008 r. we wszystkich podregionach Lubelszczyzny najwięcej było przedsiębiorstw zajmujących się handlem i naprawami pojazdów mechanicznych, następnie budownictwem, działalnością finansową i ubezpieczeniową, wytwarzaniem i zaopatrywaniem w energię, administracją publiczną i obroną narodową, działalnością związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, działalnością w zakresie usług administrowania i działalnością wspierającą, informacją i komunikacją oraz transportem i gospodarką magazynową (rys. 1). We wszystkich podregionach za wyjątkiem lubelskiego struktura podmiotów gospodarczych pod względem obszaru działalności gospodarczej była taka sama.

Rys. 1. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w wybranych sekcjach PKD2004 w poszczególnych podregionach woj. lubelskiego w 2008 r.

Sekcja G – handel i naprawa pojazdów mechanicznych, sekcja F – budownictwo, sekcja K – działalność finansowa i ubezpieczeniowa, sekcja D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię, sekcja O – administracja publiczna i obrona narodowa, sekcja I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, sekcja N – działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, sekcja J – informacja i komunikacja, sekcja H – transport i gospodarka magazynowa.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

W latach 1999–2008 najbardziej dynamicznie rozwijającą się sekcją w podregionie chełmsko-zamojskim była administracja publiczna i obrona narodowa (tab. 5). W tym okresie liczba podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON w tej sekcji wzrosła o ponad 70%. Wzrost liczby podmiotów o 40% odnotowano w obszarze działalności finansowej i ubezpieczeniowej, natomiast liczba podmiotów zajmujących się przetwórstwem przemysłowym wynosiła w 2008 r. jedynie 23 i tylko w podregionie bialskim była niższa i wynosiła 20 przedsiębiorstw.

Struktura podmiotów gospodarczych w podregionie chełmsko-zamojskim jest charakterystyczna dla obszarów ubogich, o niskim poziomie industrializacji. Drobny handel i usługi nie wymagają wysokich nakładów

inwestycyjnych koniecznych w przypadku przedsięwzięć produkcyjnych. Natomiast dynamiczny wzrost instytucji publicznych i obrony narodowej w latach 1999–2008 stanowił niewątpliwie czynnik tworzący dodatkowy popyt i aktywizujący lokalny biznes, co w dłuższej perspektywie powinno znaleźć odzwierciedlenie w zwiększeniu PKB regionu.

Tab. 5. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w wybranych sekcjach PKD2004 w podregionie chełmsko-zamojskim w latach 1999 i 2008

Sekcja PKD	Rok		Dynamika (%)
	1999	2008	
ogółem	36 300	42 624	117,4
G	15 167	15 370	101,3
K	2 967	4 162	140,3
F	3 541	4 389	123,9
D	3 738	3 595	96,2
O	1 926	3 281	170,4
I	2 759	2 993	108,5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

W 2008 r. w woj. lubelskim zarejestrowano ponad 13,5 tys. nowych podmiotów gospodarczych w sektorze prywatnym. W podregionie chełmsko-zamojskim prawie 32% z 3,3 tys. nowo utworzonych przedsiębiorstw umieszczono w sekcji G – handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów (wg sekcji PKD2004), niemal 20% stanowiły podmioty związane z budownictwem, 8,5% z działalnością finansową i ubezpieczeniową. Potwierdza to wcześniejsze stwierdzenie, że wśród nowo utworzonych podmiotów gospodarczych dominują przedsiębiorstwa, których stworzenie nie wymaga dużych nakładów inwestycyjnych.

Jednym z elementów pozwalających przybliżyć kierunki przyszłego rozwoju regionu są obszary gospodarcze, w które inwestują przedsiębiorcy (tab. 6). W regionie lubelskim w 2008 r. nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w przemyśle, budownictwie, usługach i rolnictwie wyniosły ponad 134 mln złotych. Prawie połowa tej kwoty przypadła na podregion lubelski, 21% – chełmsko-zamojski, 17% – bialski, a 16% – puławski.

Tab. 6. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w wybranych sektorach gospodarki w woj. lubelskim w 2008 r.

Jednostka terytorialna	Przemysł i budownictwo	Usługi rynkowe	Usługi nierynkowe	Rolnictwo
	w mln zł			
Woj. lubelskie	2 014,5	1 622,6	170,2	66,4
Podregion bialski	143,2	495,7	11,1	30,3
Podregion chełmsko-zamojski	488,3	275,9	24,1	16,9
Podregion lubelski	965,9	698,7	106,1	8,5
Podregion puławski	417,1	152,3	28,9	10,7

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

We wszystkich oprócz bialskiego podregionach Lubelszczyzny największe inwestycje zostały poczynione w przemyśle, budownictwie oraz w usługach rynkowych. W podregionie chełmsko-zamojskim w przemyśle i budownictwo zainwestowano 24% ogółu środków skierowanych do tego sektora w woj. lubelskim, ale już tylko 17% w usługi nierynkowe. Natomiast rolnictwo było sektorem, do którego przedsiębiorcy podregionu skierowali ponad 25% ogółu środków przeznaczonych na rozwój tego sektora w woj. lubelskim.

W podregionie chełmsko-zamojskim w latach 2002–2008 najbardziej rosły inwestycje w rolnictwo. Jest to zapewne związane z wykorzystywaniem środków unijnych kierowanych na rozwój tego sektora (tab. 7).

Spośród pozostałych sektorów największy wzrost inwestycji w tym okresie miał miejsce w przemyśle i budownictwie, natomiast najmniejszy – niestety w usługach rynkowych.

Tab. 7. Nakłady inwestycyjne w wybranych sektorach gospodarki w podregionie chełmsko-zamojskim w latach 2002–2008

Sektor gospodarki	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Dynamika 2008/2002 (%)
	w mln zł							
Ogółem	318,1	346,4	405,5	500,5	425,6	580,1	805,2	253
Przemysł i budownictwo	178,8	193,2	261,0	344,4	271,2	392,4	488,3	273
Usługi rynkowe	127,6	131,9	115,8	120,9	117,9	150,7	275,9	216
Usługi nierynkowe	10,3	12,6	17,9	20,1	20,9	23,2	24,1	234
Rolnictwo	1,4	8,7	10,8	15,1	15,6	13,8	16,9	1 207

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

Wschodnia granica woj. lubelskiego stanowi jednocześnie część wschodniej granicy Unii Europejskiej. Ta sytuacja może być szansą stwarzającą dodatkowe możliwości rozwojowe, ale może też stanowić czynnik antyrozwojowy (tzw. efekty kohezji, drenażu „wyspy”, wykluczenia) [Miszczuk 2008b]. Dlatego wśród celów współpracy transgranicznej zadeklarowanych w „Europejskiej Karcie Regionów Granicznych i Transgranicznych” uchwalonej w 2004 r. przez Europejskie Stowarzyszenie Regionów Granicznych jest pokonywanie deficytów położenia przygranicznego i wykorzystywanie szans poprzez poprawę wyposażenia infrastrukturalnego, wspieranie atrakcyjności regionów, a także nadanie granicom nowej jakości, dzięki czemu regiony te staną się obszarami spotkań [Miszczuk 2008a, s. 74]. Lubelszczyzna ma nadal szansę wykorzystać możliwości wynikające z jej przygranicznego charakteru, zwłaszcza w kontekście udzielanego jej wsparcia unijnego.

Jedną z możliwości, jakie daje Lubelszczyźnie jej przygraniczny charakter w dłuższym okresie, jest turystyka rozumiana nie tylko jako goszczenie ludzi chcących spędzić tu urlop. To także tranzyt, tańsza siła robocza pochodząca z krajów leżących na wschód od Polski czy też przygraniczny handel. Ponadto, Lubelszczyzna jest regionem o niskim poziomie industrializacji, mało skażonym ekologicznie, może być interesującą alternatywą w stosunku do popularnych kurortów europejskich, zwłaszcza wobec możliwości podnoszenia standardu usług finansowanych z funduszy europejskich. Słabościami regionu lubelskiego są m.in. oddalenie od źródeł kapitału i technologii oraz sąsiedztwo Białorusi i Ukrainy, krajów słabiej rozwiniętych, niebędących członkami UE [Jóźwik 2009, s. 162].

Pod względem liczby obiektów i miejsc noclegowych podregion chełmsko-zamojski zajmuje drugie po białskim miejsce w regionie (tab. 8). W 2008 r. w stosunku do 2003 r. liczba obiektów noclegowych zmniejszyła się o 29%, liczba miejsc noclegowych o 28% i w obu wypadkach był to największy spadek we wszystkich podregionach Lubelszczyzny (tab. 9). Pomimo tego liczba udzielonych noclegów wzrosła o 12% i po podregionie puławskim był to najwyższy wzrost w województwie, przy czym w podregionie puławskim w odróżnieniu od chełmsko-zamojskiego liczba obiektów i miejsc noclegowych w analizowanym okresie wzrosła.

Tab. 8. Obiekty i miejsca noclegowe oraz udzielone noclegi w poszczególnych podregionach Lubelszczyzny w 2008 r.

Jednostka terytorialna	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Udzielone noclegi	w tym turystom zagranicznym
Woj. lubelskie	298	18 742	1 555 548	139 002
Podregion bialski	101	5 050	258 174	28 344
Podregion chełmsko-zamojski	79	4 848	313 035	28 386
Podregion lubelski	58	4 023	361 658	70 006
Podregion puławski	60	4 821	622 681	12 266

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

Tab. 9. Obiekty i miejsca noclegowe oraz udzielone noclegi w poszczególnych podregionach Lubelszczyzny w 2008 r. w stosunku do 2003 r.

Jednostka terytorialna	Obiekty noclegowe			Miejsca noclegowe			Udzielone noclegi (w tys.)			w tym turystom zagranicznym		
	2003	2008	08/03 (%)	2003	2008	08/03 (%)	2003	2008	08/03 (%)	2003	2008	08/03 (%)
Woj. lubelskie	344	298	87	21 263	18 742	88	1264	1556	123	144	139	97
Podregion bialski	120	101	84	6 200	5 050	82	279	258	92	39	28	73
Podregion chełmsko-zamojski	111	79	71	6 749	4 848	72	280	313	112	26	28	109
Podregion lubelski	58	58	100	4 578	4 023	88	325	362	111	65	70	107
Podregion puławski	55	60	109	3 736	4 821	129	380	623	164	14	12	89

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

Przedstawiona powyżej analiza pozwala postawić tezę, że głównym motorem rozwoju Lubelszczyzny jest podregion lubelski. Pozostałe podregiony, chociaż posiadające z pewnością swoją specyfikę, nie różnią się w porównywanych obszarach w sposób bardzo istotny. Dystans gospodarczy pomiędzy podregionami chełmsko-zamojskim, bialskim i puławskim a bardziej rozwiniętymi obszarami Polski nie zmniejsza się. Narastają też niekorzystne zjawiska (m.in. demograficzne), które ów dystans mogą w najbliższych latach jeszcze powiększyć. Stąd szczególnie istotną rolę mają do spełnienia władze samorządowe. Dzięki napływowi środków unijnych także przed podregionem chełmsko-zamojskim pojawiła się szansa, której wykorzystanie może pozwolić na wzmocnienie potencjału gospodarczego tego podregionu, uczynienie go atrakcyjnym miejscem inwestowania, a co z tym idzie – również do życia.

2. Ocena instrumentów wspierania atrakcyjności inwestycyjnej w podregionie chełmsko-zamojskim

2.1. Metoda i próba badawcza

Atrakcyjność inwestycyjna może być rozumiana dwojako, z jednej strony, jako zdolność regionu do przyciągania czynników rozwojowych, a z drugiej – jest to także pewna atrakcyjność środowiska dla ludności i lokalizacji firm, w tym przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego [Pakulska 2010, s. 155]. Biorąc pod uwagę fakt dysponowania istotnymi środkami finansowymi pochodzącymi z budżetu Unii Europejskiej, podmiotami mającymi wpływ na podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej regionu są bez wątpienia władze samorządowe oraz instytucje mające wśród swoich zadań tego typu cele.

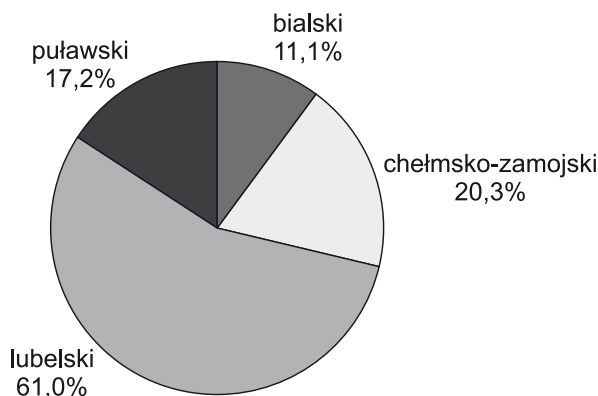
Badania oceny wybranych narzędzi wspierania atrakcyjności Lubelszczyzny zostały przeprowadzone za pomocą kwestionariusza, który został przygotowany na podstawie studiów dokumentów programowych. We wstępnej fazie budowania kwestionariusza przeprowadzono konsultacje w ramach indywidualnych wywiadów pogłębionych z przedstawicielami instytucji odpowiedzialnych za dystrybucję środków unijnych oraz wybranymi przedsiębiorcami. Kwestionariusze rozesłano do ok. 2230⁽³⁾ przedsiębiorców, wśród nich byli przede wszystkim przedsiębiorcy, którzy składali wnioski o dofinansowanie ze środków funduszy Unii Europejskiej w ramach konkursów ogłaszanych przez LAWP⁽⁴⁾ i Departament Europejskiego Funduszu Społecznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego. Całkowita liczba nadesłanych przez przedsiębiorców wypełnionych kwestionariuszy wyniosła 451 (stopień zwrotu 19,8%). Nadesłane przez przedsiębiorców kwestionariusze zostały przeanalizowane pod względem kompletności wypełnienia, czasu poświęconego na wypełnienie całego kwestionariusza i w przeliczeniu na jedną udzieloną odpowiedź (kliknięcie) oraz poprawności odpowiedzi na pytania, które uznano za diagnostyczne. Na podstawie tych kryteriów do dalszych analiz zakwalifikowano 443 kwestionariusze. Ostatecznie efektywny stopień zwrotu kwestionariuszy wyniósł

³ Liczby podawane są w przybliżeniu ze względu na konieczność wielokrotnego wysyłania kwestionariuszy do niektórych przedsiębiorców.

⁴ Lubelska Agencja Wspierania Przedsiębiorczości.

19,4%. Biorąc pod uwagę obszerność kwestionariusza obejmującą faktycznie ponad 85 pytań, uzyskany stopień zwrotu w ankiecie internetowej należy uznać za satysfakcjonujący.

Spośród 443 zbadanych przedsiębiorstw najczęściej miało swoją siedzibę (lub siedzibę filii) w Lublinie (37,5%), dalszych 14,2% w powiecie lubelskim, w Zamościu i Chełmie po 5,6%, Białej Podlaskiej 5,42%. Porównywalna liczba zbadanych przedsiębiorstw miała swoją siedzibę w powiecie puławskim (5,6%). Udział przedsiębiorstw z pozostałych powiatów woj. lubelskiego nie przekraczał 5% w przypadku pojedynczej jednostki administracyjnej (lokalizację zbadanych przedsiębiorstw według klasyfikacji NUTS 3 przedstawia rys. 2). Najliczniej reprezentowany był podregion lubelski (61%), następnie chełmsko-zamojski (20,3%), puławski (17,2%) i bialski (11,1%).

Rys. 2. Lokalizacja zbadanych przedsiębiorstw w podregionach woj. lubelskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Spośród przedsiębiorstw, które wypełniły kwestionariusz, najczęściej było podmiotów usługowych (70,9%), następnie produkcyjnych (26,2%), handlowych (24,8%) i budowlanych (14,4%), natomiast najmniej – transportowych (4,74%) i rolnych (2%)⁵. Struktura działalności zbadanych przedsiębiorstw w poszczególnych podregionach woj. lubelskiego była zbliżona. Względnie niższy jest udział przedsiębiorstw produkcyjnych w regionie bialskim, a odpowiednio wyższy jest tam udział sektora budowlanego. W pozostałych sektorach nie stwierdzono znaczących różnic (tab. 10).

Tab. 10. Struktura obszarów działalności zbadanych przedsiębiorstw w poszczególnych podregionach woj. lubelskiego według NUTS 3 (%)

Sektor	Podregion			
	bialski	chełmsko-zamojski	lubelski	puławski
Produkcja	14,3	33,3	25,2	32,9
Usługi	28,6	26,7	24,1	27,1
Handel	75,5	72,2	69,3	67,1
Budownictwo	24,5	16,7	14,8	10,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

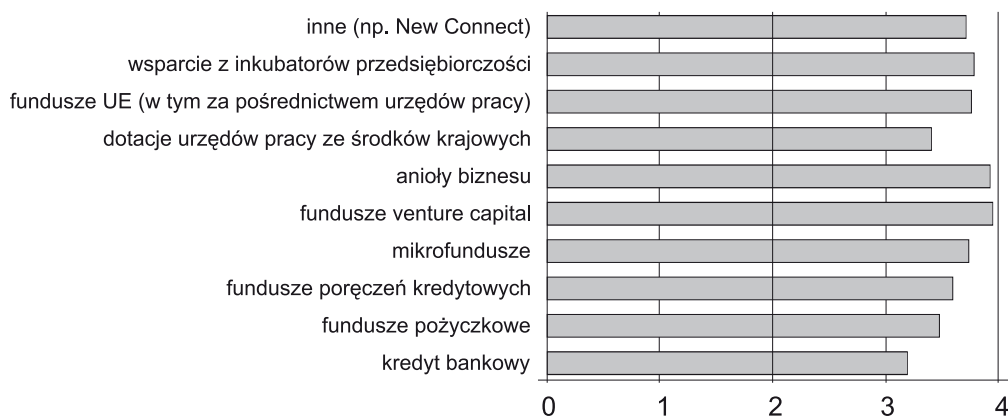
W badanej próbie najczęściej było przedsiębiorstw małych, tj. zatrudniających do 9 pracowników (61,6%). Przedsiębiorstw średnich (zatrudniających od 10 do 49 osób) było 27,1%, dużych (zatrudniających od 50 do 249 pracowników) – 9,7%. Najmniejszy był natomiast udział przedsiębiorstw o liczbie pracowników przekraczającej 250 osób (1,6%).

⁵ Z uwagi na to, że część przedsiębiorstw lokalizowało swoją działalność w dwóch i więcej sektorach, suma wskaźników procentowych przekracza 100%.

Dokumentem określającym kształt i kierunki działań sprzyjających poprawie sytuacji społeczno-gospodarczej woj. lubelskiego jest Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007–2013. Głównym celem działań określonym w ww. dokumencie jest zwiększenie konkurencyjności Lubelszczyzny prowadzące do szybszego wzrostu gospodarczego oraz zwiększenia zatrudnienia z uwzględnieniem walorów naturalnych i kulturowych regionu. Cel ten ma zostać osiągnięty poprzez m.in. zwiększenie konkurencyjności regionu w wyniku wsparcia rozwoju sektorów nowoczesnej gospodarki, a także stymulowanie innowacyjności, poprawę warunków inwestowania z poszanowaniem zasady zrównoważonego rozwoju. Zatem szereg działań podejmowanych przez samorządy i powołane przezeń instytucje koncentruje się, z jednej strony, wokół szeroko rozumianego otoczenia biznesowego, a z drugiej – bezpośredniego wsparcia finansowego udzielanego przedsiębiorcom.

2.2. Zewnętrzne źródła finansowania działalności przedsiębiorstw w podregionie chełmsko-zamojskim

Prowadzenie działalności gospodarczej, a zwłaszcza działalność inwestycyjna, często pociąga za sobą konieczność korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania. Jednym z działań podejmowanych w ramach osi priorytetowej „Infrastruktura ekonomiczna” Regionalnego Programu Operacyjnego jest wspieranie rozwoju różnego rodzaju instrumentów pożyczkowych. Stąd przedsiębiorcy zostali poproszeni o ocenę dostępności do różnych zewnętrznych źródeł finansowania działalności gospodarczej w skali: bardzo łatwy – 5, łatwy – 4, średnio trudny – 3, trudny – 2, bardzo trudny – 1. Przy odpowiedzi „nie mam zdania” wagi zostały pominięte w analizach (rys. 3).

Rys. 3. Ocena dostępu do wybranych zewnętrznych źródeł finansowania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Oceny dostępnych źródeł finansowania nie różnią się w sposób istotny w zależności od podregionu, w którym prowadzone jest przedsiębiorstwo. Za najbardziej dostępne źródło finansowania respondenci uznali fundusze *venture capital* oraz anioły biznesu (oceny odpowiednio 3,94 i 3,93). Niestety, jedynie 86 z 443 przedsiębiorców miało jakiegokolwiek zdanie na temat możliwości współpracy z funduszami typu *venture capital* (84 wyraziło opinię o aniołach biznesu). Jeżeli finansowanie przedsiębiorstwa poprzez instytucje tego typu jest rzeczywiście tak łatwe (np. w porównaniu z najgorzej ocenianym kredytem bankowym), to wydaje się zasadne podjęcie działań popularyzujących je przez odpowiednie władze.

Przedsiębiorcy zostali poproszeni m.in. o udzielenie odpowiedzi na pytanie, które wymogi związane z refundacją inwestycji z funduszy UE uważają za najtrudniejsze (tab. 11).

Za największą trudność w pozyskiwaniu dotacji z funduszy UE przedsiębiorcy podregionu chełmsko-zamojskiego uznali wysoki poziom złożoności wniosku o refundację (ponad 61% respondentów). Ponad połowa przedsiębiorców podregionu uznała także, że czynnikiem utrudniającym korzystanie ze wsparcia jest konieczność posiadania własnych środków, które dopiero po zrealizowaniu inwestycji mogą być refundowane. Zwłaszcza ten drugi czynnik premiuje w sposób nieuzasadniony społecznie przedsiębiorców już dysponujących odpowiednimi środkami finansowymi lub posiadających odpowiednie zabezpieczenie dla skorzystania z kredytu. W ocenie trudności związanych z pozyskiwaniem dotacji nie stwierdzono statystycznie istotnych różnic pomiędzy poszczególnymi podregionami Lubelszczyzny.

Tab. 11. Wymogi związane z refundacją inwestycji z funduszy UE uważane przez przedsiębiorców za najtrudniejsze

Rodzaj warunku		Podregion				Ogółem	Test χ^2	
		bialski	chełmsko-zamojski	lubelski	puławski		χ^2	p
Konieczność posiadania własnych środków, później refundowany	n	21	45	150	36	252	3,81	0,283
	%	42,9	50,0	55,6	47,4	52,0		
Trudności w uzyskaniu kredytu bankowego	n	8	25	77	18	128	3,56	0,313
	%	16,3	27,8	28,5	23,7	26,4		
Niekorzystne warunki kredytowe	n	14	23	62	20	119	0,97	0,808
	%	28,6	25,6	23,0	26,3	24,5		
Wysoki poziom złożoności wniosku o refundację	n	28	55	171	55	309	3,66	0,301
	%	57,3	61,1	63,3	72,4	63,7		
Inny	n	4	8	31	7	50	0,94	0,816
	%	8,2	8,9	11,5	9,2	10,3		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Przedsiębiorcy podregionu chełmsko-zamojskiego uzyskane z funduszy UE dotacje chcieliby zainwestować przede wszystkim w poszerzenie dotychczasowej oferty oraz poprawę konkurencyjności na poziomie regionalnym, a także w działania poprawiające ich konkurencyjność w regionie (tab. 12). Również w przypadku tego pytania nie odnotowano istotnych statystycznie różnic między podregionami Lubelszczyzny.

Tab. 12. Cele inwestycyjne, na które przedsiębiorcy chcieliby uzyskać dotacje

Cel inwestycyjny		Podregion				Ogółem	Test χ^2	
		bialski	chełmsko-zamojski	lubelski	puławski		χ^2	p
Wprowadzenie do oferty nowych lub ulepszonych produktów/usług	n	34	59	190	52	335	0,75	0,861
	%	69,4	65,6	70,4	68,4	69,1		
Wzmocnienie lub osiągnięcie konkurencyjności na poziomie lokalnym	n	20	42	96	27	185	3,91	0,272
	%	40,8	46,7	35,6	35,5	38,1		
Wzmocnienie lub osiągnięcie konkurencyjności na poziomie regionalnym	n	20	50	124	28	222	6,40	0,094
	%	40,8	55,6	45,9	36,8	45,8		
Wzmocnienie lub osiągnięcie konkurencyjności na poziomie krajowym	n	15	25	106	27	173	4,51	0,212
	%	30,6	27,8	39,3	35,5	35,7		
inne niż wyżej wymienione	n	6	16	63	16	101	3,73	0,292
	%	12,2	17,8	23,3	21,1	20,8		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

2.3. Wspieranie ekspansji przedsiębiorstw

W ramach osi priorytetowej „Infrastruktura ekonomiczna” RPO Województwa Lubelskiego podejmowane są m.in. działania związane z szeroko rozumianym marketingiem gospodarczym. Przedsiębiorcy zostali poproszeni o dokonanie oceny działań podejmowanych na szczeblu wojewódzkim zwiększających konkurencyjność przedsiębiorstwa na rynkach zagranicznych, tj. kampanii promujących region i marki lokalne w kraju i za granicą, tworzenia i rozwoju regionalnych oraz lokalnych systemów obsługi inwestora i ułatwiania przedsiębiorcom dostępu do informacji w skali: bardzo dobrze – 5, dobrze – 4, zadowalająco – 3, źle – 2, bardzo źle – 1 (tab. 13).

Tab. 13. Ocena działań podejmowanych na szczeblu woj. lubelskiego zwiększających konkurencyjność przedsiębiorstwa na rynkach zagranicznych (w punktach)

Rodzaj działania		Ogółem	Podregiony				ANOVA	
			bialski	chełmsko-zamojski	lubelski	puławski	F	p
Kampanie promujące region i marki lokalne w kraju i za granicą	M	2,28	2,10	2,52	2,20	2,45	2,68	0,047
	SD	0,92	0,84	0,88	0,91	1,00		
Stworzenie i rozwój regionalnych oraz lokalnych systemów obsługi inwestora	M	2,10	2,03	2,47	1,96	2,23	6,31	0,001
	SD	0,77	0,87	0,71	0,69	0,92		
Ułatwianie przedsiębiorcom dostępu do informacji	M	2,27	2,32	2,65	2,12	2,39	5,15	0,002
	SD	0,92	1,05	0,93	0,84	1,02		

M – średnia, SD – odchylenie standardowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Statystyczne testowanie różnic pomiędzy podregionami pozwala stwierdzić, że w podregionie lubelskim spośród działań zwiększających konkurencyjność (dostępność) przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych najniżej oceniono stworzenie i rozwój regionalnych oraz lokalnych systemów obsługi inwestora, natomiast w podregionie chełmsko-zamojskim ten rodzaj działania oceniono względnie lepiej w porównaniu do pozostałych podregionów. Jednak wszystkie wymienione działania uzyskały ocenę negatywną.

Przedsiębiorcy zostali także zapytani o oczekiwania związane ze wsparciem ekspansji ponadregionalnej ze strony władz wojewódzkich (tab. 14). 289 spośród 432 respondentów, którzy udzielili odpowiedzi na to pytanie, zazaczyło odpowiedź „nie dotyczy mojego przedsiębiorstwa”. Wynika to stąd, że po pierwsze, większość ankietowanych to tzw. małe podmioty gospodarcze, których właściciele nie rozważają w najbliższym czasie szczególnego wzmożenia działalności eksportowej, a po drugie, wśród ankietowanych dominują przedsiębiorstwa usługowe – eksport usług jest znacznie trudniejszy niż eksport dóbr materialnych.

Tab. 14. Instrumenty zewnętrznego wsparcia eksportu z regionu, w którym zarejestrowany jest podmiot gospodarczy, uznane za wskazane dla przedsiębiorstwa

Instrumenty wsparcia		Podregiony				Ogółem	Test χ^2	
		bialski	chełmsko-zamojski	lubelski	puławski		χ^2	p
Dostęp do baz potencjalnych partnerów za granicą	n	11	17	47	19	94	2,52	0,472
	%	22,4	18,9	17,4	25,0	19,4		
Bazy danych gospodarczych rynków zagranicznych	n	3	2	14	3	22	1,72	0,632
	%	6,1	2,2	5,2	3,9	4,5		
Gwarancje rządowe ryzyka handlowego i niehandlowego za granicą	n	9	9	27	9	54	3,10	0,377
	%	18,4	10,0	10,0	11,8	11,1		
Dofinansowanie kredytów i ubezpieczeń eksportowych	n	11	14	37	12	74	2,49	0,478
	%	22,4	15,6	13,7	15,8	15,3		
Wystawy i targi (w tym zagraniczne)	n	8	11	59	22	100	7,90	0,048
	%	16,3	12,2	21,9	28,9	20,6		
Misje gospodarcze za granicą	n	1	6	12	5	24	2,02	0,568
	%	2,0	6,7	4,4	6,6	4,9		
Inne	n	1	1	3	2	7	1,16	0,763
	%	2,0	1,1	1,1	2,6	1,4		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Z badania wynika, że respondenci z podregionu chełmsko-zamojskiego oczekują przede wszystkim stworzenia dostępu do baz danych o potencjalnych partnerach za granicą (18,9% wskazań) oraz dofinansowania kredytów i ubezpieczeń eksportowych (15,6% wskazań). Przedsiębiorcy podregionu chełmsko-zamojskiego rzadziej zwracali uwagę na możliwość uczestnictwa w wystawach i targach jako formę wsparcia eksportu ($\chi^2 = 7,90$, $df = 3$, $p < 0,05$), która jest szczególnie istotna dla przedsiębiorców z podregionu puławskiego i lubelskiego. Natomiast ponad 15% ankietowanych z podregionu chełmsko-zamojskiego oczekuje dofinansowania kredytów i ubezpieczeń eksportowych, a ponad 11% – jakiejś formy gwarancji rządowych zmniejszających ryzyko związane z działalnością eksportową.

2.4. Współpraca z instytucjami otoczenia biznesu

Przedsiębiorcy podregionu chełmsko-zamojskiego z oferty różnych instytucji otoczenia biznesu korzystają w sposób nierównomierny (tab. 15). Najchętniej współpracują z agencjami rozwoju (32,2% wskazań), współtworzą klastry (16,7% wskazań) oraz organizacje przedsiębiorców i pracodawców (15,6%). Natomiast instytucje takie jak centra rozwoju przedsiębiorczości, fundusze pożyczkowe i poręczeniowe, centra innowacji i transferu technologii czy też parki przemysłowe zdecydowanie nie cieszą się zainteresowaniem przedsiębiorców tego podregionu. Nie ma w tym przypadku istotnych statystycznie różnic pomiędzy poszczególnymi podregionami. Wyjątek stanowią agencje rozwoju regionalnego/lokalnego. Z ich oferty rzadziej korzystają przedsiębiorcy z podregionu lubelskiego ($\chi^2 = 11,89$, $df = 3$, $p < 0,01$).

Tab. 15. Instytucje otoczenia biznesu, z których korzystają przedsiębiorcy

Rodzaj instytucji		Podregion				Ogółem	Test χ^2	
		bialski	chełmsko-zamojski	lubelski	puławski		χ^2	p
Parki lub inkubatory przemysłowe	n	0	1	6	1	8	1,58	0,664
	%	0	1,1	2,2	1,3	1,6		
Agencje rozwoju regionalnego lub lokalnego	n	14	29	45	20	108	11,89	0,008
	%	28,6	32,2	16,7	26,3	22,3		
Centra rozwoju przedsiębiorczości	n	3	2	7	1	13	2,85	0,416
	%	6,1	2,2	2,6	1,3	2,7		
Centra innowacji i transferu technologii	n	0	1	4	1	6	0,76	0,859
	%	0	1,1	1,5	1,3	1,2		
Uczelnie	n	5	7	42	9	63	4,16	0,245
	%	10,2	7,8	15,6	11,8	13		
Jednostki badawczo-rozwojowe	n	2	4	21	1	28	5,32	0,15
	%	4,1	4,4	7,8	1,3	5,8		
Fundusze poręczeniowe	n	2	1	3	0	6	4,24	0,236
	%	4,1	1,1	1,1	0	1,2		
Fundusze pożyczkowe	n	3	0	8	0	11	7,73	0,052
	%	6,1	0	3	0	2,3		
Organizacje przedsiębiorców i pracodawców	n	11	14	40	16	81	2,97	0,396
	%	22,4	15,6	14,8	21,1	16,7		
Klastry	n	3	15	29	7	54	4,36	0,226
	%	6,1	16,7	10,7	9,2	11,1		
Inne	n	0	2	12	1	15	4,24	0,237
	%	0	2,2	4,4	1,3	3,1		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Respondenci z podregionu chełmsko-zamojskiego zapytani o zamiar rozpoczęcia w najbliższym czasie współpracy z konkretnymi instytucjami otoczenia biznesu ponownie wskazali agencje rozwoju lokalnego lub regionalnego (28,94% wskazań) i organizacje przedsiębiorców i pracodawców (16,7% wskazań – tab. 16). Zaledwie 1 respondent z tego podregionu rozważa możliwość współpracy z parkami i inkubatorami przemysłowymi. Być może tego typu instytucje nie dysponują wystarczająco atrakcyjną ofertą lub nie jest ona odpowiednio rozpropagowana, warto więc, by władze odpowiedzialne za ich funkcjonowanie rozwałyły zmianę formuły ich funkcjonowania.

Tab. 16. Instytucje otoczenia biznesu, z usług których korzystają lub zamierzają korzystać w najbliższej przyszłości przedsiębiorcy

Rodzaj instytucji		Podregion				Ogółem	Test χ^2	
		białski	chełmsko-zamojski	lubelski	puławski		χ^2	p
Parki lub inkubatory przemysłowe	n	4	5	16	1	26	3,39	0,336
	%	8,2	5,6	5,9	1,3	5,4		
Agencje rozwoju regionalnego lub lokalnego	n	15	26	63	19	123	1,9	0,594
	%	30,6	28,9	23,3	25	25,4		
Centra rozwoju przedsiębiorczości	n	8	10	41	8	67	1,93	0,587
	%	16,3	11,1	15,2	10,5	13,8		
Centra innowacji i transferu technologii	n	8	13	30	3	54	6,3	0,098
	%	16,3	14,4	11,1	3,9	11,1		
Uczelnie	n	7	10	44	5	66	5,35	0,148
	%	14,3	11,1	16,3	6,6	13,6		
Jednostki badawczo-rozwojowe	n	5	8	29	2	44	4,81	0,186
	%	10,2	8,9	10,7	2,6	9,1		
Fundusze poręczeniowe	n	5	9	27	5	46	0,89	0,828
	%	10,2	10	10	6,6	9,50		
Fundusze pożyczkowe	n	12	11	35	7	65	6,49	0,09
	%	24,5	12,2	13	9,2	13,40		
Organizacje przedsiębiorców i pracodawców	n	7	15	43	8	73	1,59	0,663
	%	14,3	16,7	15,9	10,5	15,1		
Klustry	n	4	9	32	4	49	3,07	0,38
	%	8,2	10	11,9	5,3	10,1		
Inne	n	5	4	22	5	36	2	0,573
	%	10,2	4,4	8,1	6,6	7,4		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Na pytanie o potrzebę szkoleń lub doradztwa wspomagającego rozszerzenie lub zmianę profilu przedsiębiorstwa 65,7% respondentów odpowiedziało twierdząco (tab. 17). Struktura odpowiedzi w poszczególnych podregionach była podobna. Różnice statystycznie istotne stwierdzono jedynie w przypadku chęci korzystania z doradztwa w zakresie innowacji i nowych technologii ($\chi^2 = 9,44$, $df = 3$, $p < 0,05$), którą na tle pozostałych podregionów częściej deklarowali przedsiębiorcy z chełmsko-zamojskiego. W regionie lubelskim największe zapotrzebowanie jest na doradztwo w zakresie pozyskiwania zewnętrznego finansowania (61% wskazań), innowacji i nowych technologii (41,9% wskazań) oraz doradztwo prawne (39,6% wskazań).

Tab. 17. Wskazania respondentów dotyczące chęci skorzystania z wyszczególnionych form specjalistycznej pomocy doradczej

Forma pomocy doradczej		Podregion				Ogółem	Test χ^2	
		bialski	chełmsko-zamojski	lubelski	puławski		χ^2	p
Doradztwo w zakresie zasad prowadzenia przedsiębiorstwa	n	10	14	46	12	82	0,615	0,893
	%	20,4	15,6	17,0	15,8	16,9		
Doradztwo w zakresie jakości	n	12	17	50	14	93	1,001	0,801
	%	24,5	18,9	18,5	18,4	19,2		
Doradztwo w zakresie innowacji i nowych technologii	n	22	50	103	28	203	9,437	0,024
	%	44,9	55,6	38,1	36,8	41,9		
Doradztwo w zakresie wprowadzania przez przedsiębiorcę produktu	n	8	10	39	9	66	1,148	0,766
	%	16,3	11,1	14,4	11,8	13,6		
Doradztwo w zakresie tworzenia sieci kooperacyjnych przedsiębiorstwa	n	4	8	26	9	47	0,600	0,896
	%	8,2	8,9	9,6	11,8	9,7		
Doradztwo w zakresie łączenia się przedsiębiorstw	n	6	5	23	6	40	1,935	0,586
	%	12,2	5,6	8,5	7,9	8,2		
Doradztwo w zakresie pozyskiwania zewnętrznego finansowania	n	29	58	162	47	296	0,653	0,884
	%	59,2	64,4	60,0	61,8	61,0		
Doradztwo prawne	n	20	37	103	32	192	0,554	0,907
	%	40,8	41,1	38,1	42,1	39,6		
Inne	n	1	4	14	3	22	1,030	0,794
	%	2,0	4,4	5,2	3,9	4,5		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Podsumowanie

Z przeprowadzonych badań wynika, że przedsiębiorcy regionu lubelskiego mają świadomość, że przyszłością regionu jest nowoczesna, innowacyjna gospodarka. Świadczą o tym odpowiedzi na pytania dotyczące inwestycji czy też wprowadzanych innowacji. Mają także świadomość, że napływ środków z Unii Europejskiej jest niepowtarzalną szansą, czynnikiem, który może przyspieszyć rozwój cywilizacyjny wszystkich podregionów Lubelszczyzny, a pojęcie „ściana wschodnia” nie jest fatum wiszącym nad podregionami Lubelszczyzny. Niestety, badania pokazują, że zdaniem przedsiębiorców ich działania sprzyjające odwróceniu niekorzystnych tendencji rozwojowych nie są odpowiednio wspierane przez różnego rodzaju instytucje administracji terytorialnej czy też powoływane do tego celu agencje. Dla większości respondentów podstawowym źródłem informacji o zmieniających się warunkach rynkowych, powstających innowacjach i możliwościach z tym związanych pozostaje sieć Internet i ewentualny transfer wiedzy pochodzący z zakupu gotowych technologii. Zdaniem przedsiębiorców źródłem potencjalnych zmian są sami ludzie, ich przedsiębiorczość i zaangażowanie. Jest to oczywiście zjawisko, które należy ocenić pozytywnie, podnosi się poziom szeroko rozumianego kapitału ludzkiego, w miejsce bierności i oczekiwania powoli pojawia się aktywność i pomysłowość ludzi. Ale z drugiej strony, sytuacja ta stawia pod znakiem zapytania efektywność inwestowania wspólnotowych pieniędzy w przedsięwzięcia, z których potencjalni beneficjenci nie chcą korzystać.

Ważny jest także fakt, że nie ma głębokich, istotnych różnic pomiędzy poszczególnymi podregionami Lubelszczyzny związanych z odmiennymi poglądami przedsiębiorców czy też ich kulturowo uwarunkowanymi postawami wobec otoczenia. Wydaje się, że wskazane w części pierwszej różnice międzyregionalne wynikają z przyczyn naturalnych, uwarunkowanych m.in. bardziej rolniczym charakterem niektórych podregionów niż z braku proinnowacyjnych postaw i zachowań ich mieszkańców.

Problemy podregionu chełmsko-zamojskiego w dużej mierze wynikają z czynników pozostających poza bezpośrednim oddziaływaniem jego mieszkańców. Działania podejmowane w ramach transformacji systemowej, zwłaszcza w jej początkowej fazie, doprowadziły m.in. do upadku większości lokalnych zakładów przemysłowych. Pauperyzacji tego obszaru towarzyszyła bierna postawa władz lokalnych, które w zbyt małym stopniu przeciwdziałały negatywnym skutkom społeczno-gospodarczym transformacji.

Do marginalizacji podregionu przyczyniła się także polityka nieinwestowania m.in. w infrastrukturę drogową i kolejową. W wyniku reformy administracyjnej Polski w 1999 r. Chełm i Zamość przestały być miastami wojewódzkimi, co również ograniczyło ich potencjał rozwojowy. Podregion chełmsko-zamojski w małym stopniu korzystał ze środków unijnych w latach 2004–2006, kiedy to przyjęto, że głównymi beneficjentami pomocy będą lepiej rozwinięte regiony zachodniej części Polski, tam też powstała większość specjalnych stref ekonomicznych.

Szansą dla podregionu chełmsko-zamojskiego jest natomiast tzw. nowa perspektywa unijna 2007–2013, której jednym z priorytetów jest wspieranie rozwoju najuboższych regionów kraju. Poprawa infrastruktury, zwłaszcza włączenie głównych ośrodków podregionu w krajową i międzynarodową sieć komunikacyjną, bez wątpienia przyczyni się do poprawy atrakcyjności inwestycyjnej podregionu, konieczne jest jednak wypracowanie przejrzystych zasad informowania, naboru i weryfikacji oraz późniejszego przyznawania środków z funduszy unijnych. Zasad, na które nie będzie miał wpływu ani kalendarz wyborczy, ani doraźne zawirowania we władzach samorządowych [Antoń 2008, s. 363]. Również przedstawiciele jednostek samorządowych woj. lubelskiego mają tego świadomość. Wskazują, że dobre zarządzanie w regionie zależy przede wszystkim od współpracy samorządów wszystkich szczebli, otrzymywania większych środków finansowych z zewnątrz oraz zatrudnienia wykwalifikowanych pracowników administracyjnych [Kawałko 2009, s. 91].

Pozostaje jednak pytanie, co oprócz dostępności komunikacyjnej może stanowić przewagę podregionu w konkurovaniu o inwestorów zewnętrznych. Czy fakt, że podregion chełmsko-zamojski jest stosunkowo mało zanieczyszczony, a jego mieszkańcy chętniej niż inni zaakceptują niższe wynagrodzenia, wystarczy do skłonienia przedsiębiorców do inwestowania właśnie tam? Wydaje się, że w czasie, gdy większość dóbr może być wytwarzana w niemal dowolnym miejscu na świecie, niskie koszty pracy nie stanowią już czynnika decydującego o atrakcyjności inwestycyjnej danego obszaru. Oczekiwanie na dyfuzję czynników prorozwojowych z regionów stanowiących jądro gospodarcze makroregionu nie może być podstawowym działaniem zwiększającym potencjał ludzki, technologiczny, innowacyjny podregionu chełmsko-zamojskiego. Impuls prorozwojowy musi mieć charakter endogeniczny, być w dużej mierze wynikiem aktywności instytucji i samorządów.

Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej, a co za tym idzie, rozwój społeczno-gospodarczy podregionu, to proces długofalowy, przekraczający znacznie czas trwania pojedynczej kadencji władz samorządowych. Może powodować konieczność podejmowania przez nie działań mało efektywnych, czasem niepopularnych, niezwiększających w sposób oczywisty szans zwycięstwa w kolejnych wyborach samorządowych. Zaprezentowane powyżej wyniki badań wskazują, że dotychczasowe działania władz samorządowych zwiększających atrakcyjność inwestycyjną podregionu chełmsko-zamojskiego są przez przedsiębiorców oceniane negatywnie. Również tworzone na wzór krajów zachodnich instytucje wspierania biznesu nadal nie stanowią, zdaniem przedsiębiorców, istotnego czynnika sprzyjającego rozwojowi cywilizacyjnemu tego obszaru, wydaje się zatem konieczne znalezienie odpowiedzi na pytanie, czego oczekują od władz samorządowych przedsiębiorcy, jakie ich zdaniem są możliwe działania rzeczywiście zwiększające potencjał gospodarczy i atrakcyjność inwestycyjną regionu.

Literatura

- ANTOŃ Z. (2008): *Bariery realizacji projektów infrastrukturalnych w gminach województwa lubelskiego i oczekiwania samorządów w nowym okresie programowania środków UE*, [w:] B. JÓZWIK i H. PONIOWSKI (red.): *Międzynarodowe uwarunkowania rozwoju regionalnego*, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Wydział Nauk Społecznych, Lublin.
- BAJKO Z., JÓZWIK B., SZEWCZAK M. (2009): *Fundusze Unii Europejskiej w Polsce na lata 2007–2013*, Wyd. KUL, Lublin.
- GOMUŁKA S. (2008): *Mechanizm i źródła wzrostu gospodarczego na świecie*, [w:] J. BEDNARZYK, S. BUKOWSKI i W. PRZYBYLSKA-KAPUŚCIŃSKA (red.): *Mechanizmy i źródła wzrostu gospodarczego. Polityka ekonomiczna a wzrost gospodarczy*, CeDeWu, Warszawa.
- JÓZWIK B. (2009): *Uwarunkowania i perspektywy rozwoju współpracy transgranicznej regionów Polski Zachodniej i Wschodniej. Analiza porównawcza*, [w:] O. GORBANIUK i B. JÓZWIK (red.): *Społeczno-gospodarcze aspekty współpracy polsko-niemieckiej*, Wyd. KUL, Lublin.
- KAWAŁKO B. (2009): *Od czego zależą rozwój i dobre zarządzanie w regionie?*, „Barometr Regionalny. Analizy i prognozy”, nr 2(16), s. 85–94.

- MISZCZUK A. (2008a): *Granica państwa jako międzynarodowe uwarunkowanie rozwoju regionalnego*, [w:] B. JÓŻWIK i H. PONIKOWSKI (red.): *Międzynarodowe uwarunkowania rozwoju regionalnego*, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Nauk Społecznych, Lublin.
- MISZCZUK A. (2008b): *Zewnętrzna granica Unii Europejskiej – Ukraina. Możliwości wykorzystania dla dynamizacji procesów rozwojowych*, http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/polityka_regionalna/strategia_rozwoju_polski_wschodniej_do_2020/dokumenty/strony/dokumenty_i_ekspertyzy.aspx.
- PAKUŁSKA T. (2010): *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w rozwoju przedsiębiorczości w regionie*, [w:] K. KUCIŃSKI (red.): *Przedsiębiorczość a rozwój regionalny w Polsce*, Difin, Warszawa.
- PIOTROWSKA M. (2009): *Nierówność szans zagrożeniem dla rozwoju gospodarczego*, [w:] B. FIEDOR i Z. HOCKUBA (red.): *Nauki ekonomiczne wobec wyzwań współczesności: VIII Kongres Ekonomistów Polskich*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007–2013*, Lublin.
- SZLACHTA J., DZIEMIANOWICZ W., SZMIGIEL K., NOWICKA P. (2009): *Potencjał rozwojowy gmin województwa lubelskiego*, „Barometr Regionalny. Analizy i prognozy”, nr 2(16), s. 17–27.
- Wstęp do Funduszy Europejskich. Cele polityki spójności*, <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Strony/CelePolitykiSpojnosci.aspx>.